

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 07.10.1959, sp. zn. Cz 183/59, ECLI:CZ:NS:1959:CZ.183.1959.1

Číslo: 11/1960

Právní věta: Placení úroků z půjčky, kterou účastníci sledovali spekulacní záměry (uložení bezpracně nabytého kapitálu získaného soukromopodnikatelskou činností) je v odporu se zákonem a obecným zájmem.

Soud: Nejvyšší soud ČSR

Datum rozhodnutí: 07.10.1959

Spisová značka: Cz 183/59

Číslo rozhodnutí: 11

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Smlouva o půjčce, Spekulace

Předpisy: 141/1950 Sb. § 1
§ 3 142/1950 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal zaplacení úroků z peněžité půjčky 120 000 Kčs, poskytnuté podle dlužního úpisu ze dne 25. 4. 1944 v původní výši 600 000 Kčs st. m. otci žalovaného, architektu J. K., staviteli, který v r. 1947 zemřel a jehož pozůstalost byla odevzdána i žalovanému, jako jednomu z dědiců. Dědicové po zemřelém architektu J. K. přihlásili se k dědictví ze zákona bez výhrady dobrodiní inventáře, takže i dnes odpovídají za dluhy zůstavitele rukou společnou a nerozdílnou bez ohledu na to, zda pozůstalost stačí (§ § 801 a 820 o. z. o., § 565 obč. zák. a § 660 o. s. ř.).

Lidový soud civilní v Praze zjistil, že k poskytnutí půjčky došlo na základě nabídky otce žalovaného na umístění větších kapitálů v pozemcích, s níž žalobce souhlasil a vymínil si, že půjčka nebude oboustranně po dobu 10 roků až do 30. dubna 1954 vypověditelná, že budou placeny 2 % úroky do 30. dubna 1954 a po tomto dni nejvyšší dovolené úroky z půjček poskytovaných soukromníky a že pohledávky žalobce byla knihovně zajištěna. Námitky žalovaného, že se závazek ze smlouvy o půjčce ocitl změnou společenských vztahů v rozporu se zákonem a obecným zájmem, poněvadž vyvěrá ze spekulativního uložení bezpracně nabytého kapitálu, že požadavek, aby žalovaný platil z takto získaného kapitálu úrok ze svého platu, je v rozporu se zásadami socialistického soužití a konečně, že se zřetelem na své majetkové, výdělkové a rodinné poměry není žalovaný schopen, aby za celý život dluh zaplatil, neuznal lidový soud za důvodné. Podle názoru lidového soudu jde o půjčku běžnou podle občanského zákoníka platného v době jejího poskytnutí a nebyly prokázány žádné okolnosti, které by ji podle starého nebo podle nového občanského zákoníka činily neplatnou. Proto žalobě

vyhověl.

Krajský soud v Praze rozhodnutí lidového soudu potvrdil. Zaujal stanovisko celkem shodné s lidovým soudem a dospěl k závěru, že ne toliko otec žalovaného a žalobce, ale i žalovaný při rozhodování o tom, zda podá dědickou přihlášku, sledoval spekulativní záměry a že nelze přehlédnout hodnotu majetku, kterou žalovaný dědictvím získal. Podle názoru krajského soudu nelze přihlížet jen k platu žalovaného a jeho osobním a rodinným poměrům. Žalovaný nabytí jmění, které pramenilo z podnikatelské činnosti jeho otce a nemůže odpírat zaplacení závazku, k němuž došlo v souvislosti s touto činností otcovou jen proto, že prostředky, které žalobce poskytl jeho otci jako půjčku, získal patrně rovněž podobnou činností. Jde o půjčku podle smlouvy uzavřené ještě za platnosti starého občanského zákoníka, která nemohla být v rozporu s ustanovením § 879 o. z. o. I nový občanský zákoník převzal instituci půjčky a přípustnost zaplacení úroků, byť i s omezením, které plyne z § 421 obč. zák.

Nejvyšší soud rozhodl ke stížnosti pro porušení zákona podané generálním prokurátorem, že rozhodnutím krajského soudu byl porušen zákon.

Odůvodnění:

Jak v obecné části důvodové zprávy k občanskému zákoníku je uvedeno, snaží se naše nové závazkové právo správně vyjádřit závady ekvivalentního směnného hospodářství tak, aby bylo zajištěno vše, čeho bylo dosaženo na naší cestě k socialismu a aby byl zároveň podporován další jeho rozvoj. Tohoto cíle se chce dosáhnout mimo jiné i uplatňováním třídního hlediska, odstraňováním vykořisťování člověka člověkem a zatlačováním obohacování se na úkor druhého. Rovněž důvodová zpráva k §§ 1 až 3 obč. zák. uvádí, že zákon chrání občany v jejich občanskoprávních vztazích, že však socialistická společnost odpírá zákonnou ochranu výstrelkům kapitalistické kořistnické morálky, k nimž patří ovšem také používání institutů občanského práva k uskutečňování jiných účelů, než ke kterým jsou určeny. V § 1 obč. zák. jsou tyto zásady shrnuty v ustanovení, že základem občanských práv je ústavou zaručený společenský řád lidově demokratické republiky a její socialistická výstavba. Toto ustanovení není jen vykládacím pravidlem, nýbrž pozitivním ustanovením zákona a bylo třeba, aby krajský soud při rozhodování tohoto sporu k němu náležitě přihlédl.

Krajský soud vychází především z předpokladu, že prý i žalovaný spekuloval, když se rozhodoval o tom, zda má podat dědickou přihlášku, či nikoli. V čem tato spekulace pozůstávala a jak se projevila, o tom není v rozsudku nic uvedeno. Nebylo také zjištěno, co by tento závěr soudu odůvodňovalo. Je to naopak v rozporu s nevyvráceným tvrzením žalovaného, že on sám nikdy po svém otci jeho stavební živnost neprovozoval, nýbrž se živil a stále žije s rodinou z toho, co získá svou vlastní prací. Oba soudy vycházely ze zjištění, že uzavřením smlouvy o půjčce sledovali jako žalobce, tak i otec žalovaného spekulativní záměry, že šlo o prostředky nabyté jejich soukromou podnikatelskou činností, tedy na straně žalobce o umístění bezpracně získaného materiálu. Krajský soud tomu nepřiznává žádný význam, poněvadž kromě spekulativní dědické přihlášky musí být údajně vzat v úvahu i majetek, jehož žalovaný takto nabytí a z právního hlediska není půjčka ničím, co by bylo s naším občanským zákonem v rozporu.

Žalovaný vždy tvrdil, že úrok může prakticky platit jen ze svého pracovního příjmu. Bylo proto závažnou okolností, co se vlastně stalo s majetkem, který žalovaný dědictvím získal a zda je možné, aby z jeho výnosu nebo z jeho hodnoty vymáhanou pohledávku a dlužný kapitál žalovaný zaplatil. Této okolnosti nevěnoval krajský soud žádnou pozornost. Spokojil se zjištěním, že po otci žalovaného zůstal značný majetek, získaný soukromopodnikatelskou činností, nezjišťoval však již, jaký je vztah žalovaného k takto získanému majetku. Vůbec pak už nezjišťoval, zda žalovaný skutečně má jedinou možnost, jak pohledávku žalobci zaplatit, totiž ze svého vlastní prací získaného příjmu a zda se tedy za dané situace nárok žalobce nejeví jako pohledávka příslušníka bývalé vykořisťovatelské třídy z

bezpracně nabytého jmění proti pracujícím na úkor jeho mzdy nabyté prací konanou v zájmu společnosti.

Oba soudy vycházely ze závěru, že institut půjčky je známý i novému občanskému zákoníku. Z toho ovšem, že i nový občanský zákoník zachoval institut půjčky, nelze ovšem bez dalšího dospět k závěru, že už proto smlouva o půjčce, před účinností nového občanského zákoníka uzavřená, nemůže být v rozporu se společenským řádem, zaručeným ústavou naší lidově demokratické republiky a s její socialistickou výstavbou (§ 1 obč. zák.). Nikoli tedy pouhé zachování institutu půjčky samo o sobě, ale skutečnost, zda právní vztahy z této smlouvy mezi dlužníkem a věřitelem vznikající a chování smluvních stran v těchto vztazích nejsou v rozporu s naší ústavou zaručeným společenským řádem, je rozhodné pro odpověď na otázku, zda nároku žalobcem uplatněnému náš právní řád přiznává právní ochranu či nikoli.

Výklad krajského soudu a abstraktní aplikace ustanovení starého a nového občanského zákoníka nemají oporu v platném řádu, naopak jsou v rozporu se stěžejními zásadami našeho socialistického práva. Není pochyby, že smlouva o půjčce, o níž se uplatněný nárok opírá, nebyla v době svého uzavření v rozporu s ustanovením § 879 o. z. o. Tato smlouva o půjčce platí i dnes, poněvadž půjčka podle této smlouvy poskytnutá nebyla do 1. ledna 1951 likvidována. Od 1. ledna 1951 se však práva a závazky z této smlouvy vyplývající řídí ustanoveními nového občanského zákona, tedy zejména i ustanovením § 1 obč. zák. Občanský zákon se nespokojuje s tím, že smlouva platně vznikla, nýbrž požaduje, aby práva a závazky z ní v době její platnosti vyplývající byly v souladu s jeho ustanoveními, zejména tedy s §§ 1 až 3 obč. zák.

Podle Ústavy 9. května má každý občan nejen právo na práci, ale i povinnost pracovat a za vykonanou práci zaručuje ústava občanům nárok na spravedlivou odměnu. Bylo by v rozporu s těmito ustanoveními ústavy, a tedy i v rozporu s naším občanským právem, ukládat žalovanému povinnost zaplatit vymáhanou pohledávku, kdyby bylo zjištěno, že jde o dluh, který je na straně žalobce bezpracným důchodem z bezpracně získaného kapitálu investovaného spekulativně do majetku, z něhož jej žalovaný zaplatit nemůže, takže by se nárok žalobce jevil jako jeho bezpracné obohacování se na úkor odměny, které se žalovanému dostává za jeho práci konanou pro společnost v zájmu budování socialismu v našem státě. Bude proto nutno, aby krajský soud žalobou uplatňovaný nárok z těchto hledisek znovu náležitě posoudil.

Přitom bude třeba přihlídnout též k tomu, že účastníci uplatňují své zájmy v soudním řízení jako příslušníci určité třídy. Poznání, ke které třídě patří, příp. dříve patřili, náležité zjištění jejich osobních a majetkových poměrů bude proto důležitým pro poznání podstaty projednávané věci a pro správné použití příslušných právních předpisů při rozhodování o uplatňování nároku. Nelze přitom zapomínat, že podstatnou složkou úvah musí být, jakým vývojem oba účastníci prošli v ekonomických a společenských vztazích a jaké třídní posice dnes zaujímají.

Jestliže krajský soud náležitá zjištění v uvedených směrech neučinil, a při právním posouzení věci ponechal bez povšimnutí stěžejní zásady našeho občanského práva, porušil zákon v ustanoveních § 1 odst. 2, §§ 59, 88 odst. 2 a § 93 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 1 obč. zák.